

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

**Karakterlerin Yolculuğu: "Kaplanın Sirtında" Romanında Siyasi ve Tarihi
Gerçekliğin Etkileri**

Araştırma sorusu: Zülfü Livaneli'nin Kaplanın Sirtında adlı eserinde dönemin siyasi ve tarihi yapısının karakter oluşumuna etkisi nasıldır?

Sözcük Sayısı: 3898

1. Giriş	2-3
2. Dönemin Siyasi Ve Tarihi Yapısının Karakter Oluşumuna Etkisi	3-14
2.1 Abdülhamid Figürüne Olan Etkileri	3-8
2.2 Doktor Figürüne Olan Etkileri	8-10
2.3 Asker Figürlerine Olan Etkileri	11-12
2.4 İhtilalcilere Olan Etkileri	13-14
3. Sonuç	14-16
4. Kaynakça	17

1. Giriş

Zülfü Livaneli'nin kaplanın sırtında adlı romanı II. Abdülhamid'in tahtan düşürülüp Selanik'teki Alatani Köşküne sürgün edildikten sonraki üç yıllık süreci ele alan, büyük çoğunluğu Doktor Atıf Hüseyin'in, Abdülhamid ile geçirdiği günleri kaleme aldığı günlüğünden kurgulanmış, tarihi bir romandır. Yapıtta olayların çoğunluğu bu iki figür üzerinde şekillenmektedir. Neredeyse tüm halk ve askerler gibi Abdülhamid'in egemenliğinden memnun olmayan doktor figürü, Abdülhamid'in köşkteki yaşamında onun doktorluğunu yapmaktadır. Doktor, ilk başta Abdülhamid'e nefretle bakmakta, onun egemenliği yıllarındaki baskıcı tutumundan, basını kısıtlamasından, devlet içindeki toplumlari birbirine düşürmesinden ve İslamcı politikasından iğrenmektedir. Ancak zamanla Hamid'le olan sohbetlerinden ve tahtan düştükten sonra yer doldurucu bir padişah olan V. Mehmet Reşat'ın üzerinden yönetimi ele alan ihtilalcilerin siyasetteki kötü tutumları yüzünden imparatorluğun adeta yok olmanın eşiğine gelmesi sonucu Hamid'e hak vermeye başlar. Eserinde anlatım tekniklerini zengince kullanan, bazen doğrudan bazen de diyaloglar ve iç konuşmalar kullanarak sık sık geriye dönüş yapmıştır. Bu anlatımıyla dönemi ve yakın geçmişi, hakkında hiç bilgi sahibi olmasa bile gözünün önünde canlandırmayı başarmıştır. Eserinde sık sık simgelere rastlanan yazarın kullandığı ilk sembol eserin isminde geçmektedir. Kaplan; bize Osmanlı tahtını sembolize etmektedir. Abdülhamid 33 yıl yönlendirmişken artık onun önüne düşmüştür ve sonu kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durum eserin ön sözünde şöyle ifade edilir: *“Kaplanın sırtındayken her buyruğa uyan o büyük güce egemensin güçlüsün, mutlusun; ne var ki sırtından indiğin anda o kaplan seni pençesine düşmüş zavallı bir gazal gibi parçalar, hiç duraksamaz. Kaplanla birlikte yaşamının tek yolu onun efendisi olmaktır; ya efendisisindir ya da kurban.”* (LİVANELİ; Sayfa 12) Tahttaki tutumuyla kaplanın gücünü sonuna kadar kullanan Abdülhamid'in korktuğu başına gelip kaplanın önüne yem olarak düşmüştür.

Yazarın döneme olan tutumu ise modern Türkiye’de çizilene göre oldukça zıt olmakla beraber, Abdülhamid figürünü okura iyi gösterme çabası edebi olarak figürün diyalog ve iç konuşmalarında esere yansımıştır. Yazar romanı kurgularken birçok kaynaktan yararlanmış, bu kaynakları da kitabın sonunda belirtmiştir. Yazarın döneme hâkim oluşu yapıt içinde dönemin Osmanlısı, Selanik ve Abdülhamid’in gençliğindeki Avrupa seyahatlerinde kullandığı betimlemelerin okurun gözünün önüne getirmesiyle anlaşılabilir. Yazar eserinin tamamında uzamı okurun gözünde canlandırmaya çalışmış, böylece okurun olay örgüsüne ve döneme aşina olmasını sağlamıştır. Aynı şekilde yazarın eserinde özellikle saray içerisinden çok bilinmeyen tarihi karakterleri kullanması, onun dönem hakkında sahip olduğu bilgiyi gösterir. Yazar, önsözünde de belirttiği üzere öldükten sonra sünnet edilen Ermeniler gibi birçok olaya değinmiş, dönemi okurla buluşturmuş, bunu da dönem hakkında sahip olduğu bilgiler sayesinde sunmuştur. Her ne kadar tarihten kurgulanmış bir roman olsa da yazarın bile sunduğu figürler üzerinden birçok evrensel soruna çıkarım yapılabilirken, yazar bize tarih kitabından çok sanatsal bir eser çıkarmıştır. Bu tezde, tarihi ve siyasi yapının karakter oluşumuna olan etkisi, dil ve anlatım tercihleri de göze alınarak incelenecektir.

2. Dönemin Siyasi ve Tarihi Yapısının Romandaki Karakter Oluşumuna Olan Etkisi

2.1 Abdülhamid Figürüne Olan Etkileri

Eserin başında ihtilalciler tarafından tahtan indirilmiş olan Abdülhamid, Alatini köşküne yerleştirildikten sonra yazar bize söz sanatları ile dönemi anlatmıştır. “*Sağ elini yere dayayarak doğruldu, sol eli tutunacak bir şeyler ararken yumuşak bir cisme değdi*”(LİVANELİ, Sayfa 15) cümle bize dönemin Osmanlısının sağ olarak geleneksel ve doğucu kültürünü temel aldığını, ancak sol ile Batılaşma çabası içinde olduğu nu gösterir. Abdülhamid’in karanlık odada doğrulduktan sonra ateş yakması onun tahta çıkması ve ürpermesi çıktıktan sonra paranoyaklığının arttırdığının göstergesidir. Karanlık oda ise

dönemin Osmanlısının vahim durumuna bir göndermedir. Padişahın odada kendini tek başına hissetmesi ise yapıtta da sıkça dile geldiği üzere padişahın destekleyicisinin olmadığını bize göstermektedir. Doktor figürü ile olan diyaloglarında gençliğinde Avrupa’da gördüklerinden çok etkilendiğini betimleyerek anlatan Abdülhamid, Osmanlının ne kadar geri kaldığını gördükçe daha da Avrupa hayranı olarak büyümüştür. Bu durum onun tahta geçtikten sonra her ne kadar doğucu bir tutum gösterse de Batılaşma yolunda bir sürü adım atmasına sebep olmuştur. Napolyon’un amcası, abisi ve onu karşılayışından halkın tutumuna kadar her şey o kadar doğru gelmiştir ki adeta eserde de gösterildiği üzere İslam’ın bile Batıdan öğrenilmesi kanaatine varmıştır. Abdülhamid bu seyahatten o kadar etkilenmiştir ki Batı kültürünü benimsemiş, her ne kadar iç politikasında İslam halifesi süsü verse de bir sürü ilave katkıda bulunmuş, bahislerde geçtiği üzere bilim insanlarına bağışlar yapmış, kendi operasında gâvur eserlerinin sergilenmesini sağlamıştır. Padişahın çocuklarını yetiştirme şekli ve aile fertleriyle konuşma biçimi onun dış işlerinde uyguladığı politikayı yansıtmaktadır. Aile içindeki konuşmalarında her ne kadar dindar bir şekilde konuşsa da, çocuklarına Avrupa dillerini öğrettirmiş, onları Batı kültürüne uygun bir biçimde yetiştirmiştir. Padişah’ın kendisi yönetimdeyken savaşa gerek yok siyasetle her şey hallolur görüşü, onun hem İslam halifesi olarak kendini göstermiş hem de batıya uygun bir imaja büründürmüş, bu durumun aile içindeki tutumuna ve karakterine yansımış olduğu hem iç konuşma hem de diyaloglarla gözlemlenebilir.

“ *‘İslam halifesinin evinden gece yarısı gavur müziği duyuluyor. Akıllı işi mi bu ?’* ”(LİVANELİ, Sayfa 69) Ayrıca oldukça çok okuyan bu figürün siyasi davranışlarında böl ve yönet stratejisini uygulamasının temel sebebi de budur. Yazar bu durumları bize iç monolog ve diyaloglar kullanarak, bunların içinde ise olayları iyice betimleyip gerekli yerlerde simgeler ile destekleyerek okura sunmuş, zaman zaman geriye dönüş tekniği ile dile zenginlik katarak okurun ikisini çekmiştir.

Osmanlı hükümdarlığının sahibi olan Abdülhamid dönemin en büyük etkisi yapıtta sık sık karşımıza çıkan onun abartılı düzeydeki ölüm korkusudur. Eserin başından beri görüleceği üzere padişah inanılmaz bir ölüm korkusu içindedir. Bu durum dönemin siyasi yapısından etkilense bile asıl neden, geçmişteki padişahların ve başka krallıkların yöneticilerinin katledilmesidir. Amcası elleri kesilerek kanlar içinde ölmüş olan bu padişah çevresindeki nefretten ve Osmanlı Tarihinde birçok hükümdarın birbirini öldürmesi ya da isyancılar tarafından öldürülmesinden dolayı sürekli ölüm korkusu içindedir. *“Hayatı boyunca ibrişim kuşakla boğularak can vermiş atalarını düşünüp durmuş, son anlarında ne hissettiklerini merak etmişti.”*(LİVANELİ, Sayfa 29) Abdülhamid figürünün bu durumda ölüm korkusu duyması diğer figürler tarafından oldukça normal karşılanmaktadır. Verdiği kararlar bu durumdan zamanla çok etkilenmiş onun saçma tercihler yapmasına sonuç olmuştur. Abdülhamid’e koyan başka bir olay ise annesi olmadan büyüyen bir sadrazam olmasıdır. Bu durum eserin sonunda bile görülmekte olup, öksüzlüğün ona ne kadar büyük bir acı çektirdiğini göstermektedir. Eserde sözü edilen gençlik dönemlerine bakıldığı zaman tahtta hiçbir zaman iddiasının olmaması, gençlik hayatına kendi isteğiyle köşkte hapsolarak başlaması, annesiz büyümenin getirdiği özgüvensizliktendir. Bu durum onun ölüm korkusunu daha da arttırmış, bu durum halka uyguladığı baskıcı tutuma sebep olmuştur. Eserde de üzerine sıkça değinildiği üzere Abdülhamid tahtta gelmesi beklenmeyen bir varis olarak büyümüş, her zaman Murad’ın gölgesinde kalmıştır. Bu durum onun tahtta hazırlıksız olarak geçmesine sebep olmuş, bundan olan özgüvensizliği ile baskıcı bir tutum sergilemesine sebep olmuştur. Fransızcasının ondan düşük olduğu sık sık belirtilmesi hem Abdülhamid’in gölge olarak büyümesini hem de Murat’ın daha Avrupalı bir görüntüye sahip olduğunu simgeler niteliktedir. Yazar eserinde Abdülhamid’in ölüm korkusuna sık sık değinmiş, tarihle bağdaştırarak bu durumun sebeplerini okura olay örgüsü ile kurgulayıp gerekli betimlemeler ve simgelerle göstermiştir. Abdülhamid, farklı milletleri bir araya gelmesinden dolayı siyaset oyunları oynama zorlanmıştır. Bu

durumdan özellikle askerler rahatsız olmuş, özellikle basını kısıtlamasından, milletleri birbirine düşürüp kirli işleri başkasına bırakmasından, insanlara jurnalleri (ajanları) ile yarattığı baskıcı tutumdan dolayı çok fazla sevmeyen yaratmıştır. Bu durumda padişah geçmişteki ölümleri de göz önüne alarak, şüpheci hale gelmiş, doktorun tedavilerini, önüne koyan yemeği bile kabul etmeyecek seviyeye gelmiştir. Yazar bize bu durumları olay örgüsünde geri dönüş teknikleriyle, Abdülhamid ve doktorun iç konuşmalarıyla, karakterler arası diyaloglar ve iç monolog teknikleriyle bize göstermiştir. *“Şimdi o zalim Doktor'la baş başa kaldık. Kumandan bana karşı ne kadar saygılı ve teselli ediciyse, Doktor da o kadar nefret ediyor. Allah için görevini tam yapıyor, bir şey diyemem, günahını alamam ama o soğukluk, ara sıra gözlerine yerleşen o intikam dolu bakış, bana olan nefretini açıkça ortaya koyuyor.”* (LİVANELİ, Sayfa 152) Yazar aynı zamanda Abdülhamid'in bu tutumunu destekleyen tarihi olaylardan faydalanmış, boğazın donması gibi olayları kurgulayarak okura Abdülhamid figürünün ölüm korkusunun derecesinin ne kadar yüksek olduğunu kanıtlamıştır.

Aile sevgisine metinde sıklıkça gösterilen Abdülhamid'in köşkte çocuğunu hasta görünce uyguladığı tutum ise onun aslında halka uyguladığı zulmün, devletin iyiliği için yaptığını simgelemektedir. Abdülhamid eser içinde doktorla konuşurken ve iç monologlarında sık sık onun sadece bir figür olduğunu, asıl devletin onun arkasından döndüğünü ve kendisinin sadece bir temsilci olarak bulunduğunu, tahtın yöneticilik değil sorumluluk olduğunu bize doğrudan göstermiştir. *“Dışardan bakınca her şey kolaymış gibi görünüyor değil mi Doktor Bey evladım? Hele devletin tepesinde olmak... Öyle ya, bir emirle her şeyi halledersiniz, istediğinizi asar, istediğinizi kesersiniz. Ahali öyle zanneder işte ama gerçek bu değildir. Aslında hükümdar tahtının esiridir, kölesidir, her istediğinizi yapamaz. Devlet birçok kişiyle birlikte yönetilir; onlar da arkandan bin bir türlü oyun çevirirler.”* (LİVANELİ, Sayfa 88) Bu durumdan dolayı Abdülhamid devlet içindeki farklı görüşlerin ve yönetiliş biçimlerinden sorumlu tutulmuş, kendisi herhangi bir kışkırtma yapsın ya da yapmasın dış ve iç işlerdeki kötü

ilerleyişten sorumlu tutulmuştur. Üstelik Avrupa devletlerinin de Osmanlıyı dağıtmak için uyguladıkları, onu küçük gösterecek şekilde tanıtmaları bu durumu daha da kötüleştirmiştir. Yapıta ve yazara göre Abdülhamid ise bunlara karşılık olarak siyasi oyunlar oynamış, basını sınırlamış, sıkıyönetimle yönetmiş, baskıcı tutumuyla halkı bezdirmiştir. Halkın kaçırdığı Şey ise Abdülhamid'in politik oyunlarının aslında devleti yönetmenin tek yolu olduğu, buna rağmen kaçınılmaz sonu sadece uzattığı, yaşlı kaplanının onun sayesinde ayakta kaldığıdır. Olay örgüsünde de görüldüğü üzere tahtan düştükten sonra tüm halkı umutlansa da, devlet zamanla kötülemiş, doktorun da notlarından ve konuşmalarından da anlaşılacağı üzere Abdülhamid'i suçlamanın aslında sadece bir bahane olduğu, aslında ona duyulan nefretin herkesi birleştirdiğidir. Yazar olay örgüsünde bu durumu ince ince işlemiş, önce olay örgüsünde ufak detaylarda göstermiş, eser sonunda ise Selanik'in düşmeden hemen önceki konuşmalar ile her Şeyi açıkça belirtmiştir.

Abdülhamid'in mobilyacılıktaki ustalığı ise onun siyasetteki tutumuna paraleldir. Alatini köşkünü detaylı incelemesi, saraydaki mobilyalarındaki ustalık ve Őifreler, yüksek egosu ve gerçekten bu konuda bir usta olması hep onun politik kariyerini simgelemekte, siyasetin onun karakteri oluşumundaki önemi göstermektedir. Abdülhamid'in eser içinde tuttuğu gizli notlar onun siyasetten etkilenişinin diğer karakterleri nasıl yorumladığı şeklinde bize gösterilebilir. Yapıtta geçen Halley kuyruklu yıldızı bahsinde Abdülhamid'in kendini rahatlama çabası ise onun tahta geciktikten sonra devleti kurtarma çabalarını simgelemektedir. Bu gece olabilecek felaketle ilgili bir ipucu arıyordu durmadan. *“Belki bir ışık parlaması, belki bir fecir aydınlığı. Öyle ya o koskoca kuyruk çarpacaksa önceden bir aydınlığın oluşması gerekmez miydi ? Oysa gökyüzü karanlıktı. Tek tük yıldızlar dışında hiçbir Şey görünmüyordu. Birden terlediğini hissetti; sırtındaki fanila, saçları, boynu sıvırsıklam olmuştu.”*(LİVANELİ, Sayfa 167) Karanlık gökyüzü bölümünde ise padişahın ölülerin elini görmesi, hem onun yaptıklarından dolayı ahiret korkusu yaşadığını hem de eğer bu insanları öldürmemiş olsaydı

ona yapacaklarını göstermektedir. Mithat Paşa'nın ellerini bu yüzden açamamıştır. Bu durum padişahın ölüm korkusunun bir kısmının ahiret korkusundan kaynaklandığının nefsi müdafaadan dolayı yaptığını kanıtlar niteliktedir. Kızıl Sultan yaptığı her şeyi kendisini ve devleti korumak için yapmış olduğu yapıtta defalarca kez gösterilmiş, onun bu çabasından dolayı karakterinin nasıl etkilendiği, olay örgüsünün içine işlenmiş, padişahın karakter özelliklerinin büyük bölümünün onun ölüm kokusundan kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Padişah, her ne kadar paranoyaklığından dolayı saçma olaylara aşırı tepki gösterse de, yazarın da bize sık sık gösterdiği üzere devleti inanılmaz derecede önemsemektedir. Padişah'ın eserin geneline bakıldığı zaman siyaseti çok önemseydiği, bunu hayatının merkezinde tuttuğundan dolayı bu durumların onun karakterine çok fazla etki ettiği, yazarın eserinde kullandığı geriye dönüş, iç monolog, diyaloglar, simgeler ve betimlemelerle sık sık dile getirilmiş ve okura sunulmuştur.

2.2 Doktor Figürüne Olan Etkileri

Doktor figürü eserin başında aslında tüm askerler ve ihtilalciler ile aynı düşünce yapısına sahip bir figür olmakla beraber bunların Osmanlı'nın batıyı görmezden gelip, gâvurlar ile ilişki kurmamasından sıkılmıştır. Genç Osmanlıların, ihtilalcilerin ve isyancıların hareketlerinden etkilenen bu figürün tarihten etkilenişinin en önemli faktörü dönemin Avrupa'sında gelişen süper güçlerin devlet yapıları ve yönetim şeklidir. Doktor, eser başında görüleceği üzere Osmanlı devletinin baskıcı yönetiminden sıkılmış, hürriyet yanlısı bir figürdür. Çocukluğundan beri ihtilal ateşiyle yanıp tutuşan bu figürün, Osmanlı'nın şanını geri tutan tek şeyin saltanat olduğunu düşünmesinin sebebi onun Osmanlı devletinin Avrupa'ya benzediğini düşünmesi bu da jön Türklerin insanlara bunun olabileceğini inandırmasından dolayıdır. Bu figürün saltanata karşı yapılan isyanların, milliyetçilik akımıyla devlet içindeki milletlerin bağımsızlık kazandığı, Avrupa'da sanayi devriminin etkisiyle zenginleşip büyüdüğü, dünyanın her yerinde monarşi devletlerin yıkıldığı bu dönemde yetişmesi onun

Padişah'a karşı olan kinini biriktirmiştir. Yazar bunu eserinde okura sunduğu iç monolog ve betimlemelerle belirtmiştir. *“Tek istediğimiz Osmanlı'nın da Avrupa gibi olmasıydı, ilme fenne dayalı olarak kalkınmasıydı. Ama siz bu yolda çalışacağınıza, bizlerin peşine hafiyeler takıp ses çıkarmanı hapse tıktınız, zulmettiniz.”* (LİVANELİ, Sayfa 88) Her ne kadar Abdülhamid'e karşı olumsuz düşünceleri olsa da Doktor figürü Osmanlı'nın tarihine karşı büyük bir saygı beslemiştir. Zaten devletin kurduğu akademiden mezun olan bu figür, devletine sadık bir asker olmasına rağmen tek sorunu Abdülhamid'de görmektedir. Bu fikrinin gelişimi yazar tarafından iç monolog, konuşmalar ve yazdığı bloknotlar ve aşk mektuplarıyla okura zengin bir dil ile sunulmuştur. Eserin başında doktor figürü tıpkı ihtilalci arkadaşları ve askerler gibi tüm siyasi olayları Abdülhamid figüründen sorumlu tutmaktadır. Bu durumu yazar eser genelinde, dönemin yazarlarının Abdülhamid'i yorumlamalarına gönderme yaparak bize göstermektedir. *“Abdülhamid'i indirip ülkeye özgürlük getirmek isteyen kadrolarla beraberdi. Dolgun ve gür sesiyle Namık Kemal'in vatan şiirlerini ezbere okumak gibi bir meziyeti de vardı.”* (LİVANELİ, Sayfa 84) Eserin içinde yazar sık sık ünlü şairlerin şiirlerinden alıntılar yapmıştır. Ayrıca “genç subaylar”, “onlar” gibi kelimelerle doktoru bu askeri grubun içine dahil ederek onun siyasi görüşünün eserin başında askerlere paralel olduğunu göstermektedir. Yazar eserin genelinde sık sık Fransızca kelimeler kullanarak doktorun çevresinin ve kendisinin Batıcılık akımından ne kadar etkilendiğini belirtmektedir. Doktor her ne kadar ihtilal canlısı olup Avrupa'nın örnek alınması gerektiğini düşünse bile, yaşadığı devletin İslam devleti olduğu ve kendini bunun bir parçası olarak görmektedir.. Olay örgüsü içerisinde ise doktorun bu düşüncesi özellikle ikinci bölümde Abdülhamid ile konuşmalarından sonra ciddi anlamda değişmektedir. Bu durum onun toplum içinden soyutlanmasına, arkadaşlarıyla tartışmalar yaşamasına, zaman zaman kendini sorgulamasına ve en önemlisi bloknotlar tutmaya başlamasıyla bize gösterilebilir. *“Doktor bir an irkildi. Diktatörün lehine mi düşünmeye başlamıştı artık ? Alatini Köşkü 'ndeki insani yakınlaşma, düşüncelerini değiştirecek noktaya mı gelmişti?”* (LİVANELİ, Sayfa 278)

Doktor figürünün içindeki nefretin ve siyasetten etkilenişinin bekli de en önemli unsuru ise platonik aşkı olan Melahat Hanım'dır. Abdülhamid yüzünden babası uzak diyarlara sürgün edilmiş olan bu kadın, doktorun hayat görüşünü ve arzularını simgelemektedir. Eser başında babası sürgün edildiğinden göremediği bu kadına sürekli olarak sevgi dolu aşk mektupları yazıp onları asla göndermezken, zamanla mektupların içeriği değişmeye başlayıp siyasetten bahsetmeye başlamış, eserin sonlarına doğru ise yazmayı tamamen bırakmış, sadece yeni yaşam amacı olarak gördüğü Abdülhamid ile olan konuşmalarını, not almıştır. *“Kaç zamandır Melahat Hanım'a mektup yazmadığını fark etti. Özleminde, sevdasında bir azalma yoktu ama mektupların yerini bu gizli notlar alıvermişti. Nasıl olsa göndermiyordum diye düşündü, şu olaylar yatışsın yine yazmaya başladım.”* (LİVANELİ, Sayfa 197) Bu durumda aslında siyasetin doktor figürüne yaptığı etki simgelenmiştir. Melahat Hanım'a olan tutkusunun zamanla etkisini kaybetmesi ve en sonunda doktorun ona yazmayı tamamen bırakması, eser genelinde onun siyaset tarafından nasıl değiştirildiğini göstermektedir.

Doktor Selanik'e karşı yoğun bir beğeni duymaktadır. Bu durumun onun tarihten ve siyasetten nasıl etkilendiğini de simgelemektedir. Yazara göre Selanik Batıyı, gençliği, ihtilali simgeleyen bir eğlence kentidir. İstanbul ise padişahın gölgesi olan, camili, doğuyu simgeler. Eserin sonuna doğru ise Selanik düşmeye yaklaşırken Doktor git gide Selanik'ten ve arkadaşlarından uzaklaşmaya başlamaktadır. Aslında ihtilalcilerin Abdülhamid'den farklı yönlerinin olmadığını hatta daha beter olduklarını, bundan dolayı devletin bile düşebileceğini fark etmiştir. Yazar bu durumu bize betimlemeler ve bu durumu yansıtan olaylar ile anlatmıştır. *“Eskiden Abdülhamid'e duyulan öfke herkesi birleştiriyormuş meğer. Kötüye gidişin tek sebebinin bu adam olduğunu düşünmek bir çeşit aldanma, bir çeşit rahatlamaymış.”* (LİVANELİ, Sayfa 278) Zaman zaman doktorun düşüncelerine değinerek bize onun değişimini göstermiş , bu karakterin siyasetten nasıl etkilendiğini okuyucuya açıkça belirtmiştir. Doktor eser içerisinde ilk başta ihtilalciler ve askerlerle aynı fikre sahip olan bir figürken zamanla hem

Abdülhamid ile olan siyasi diyaloglardan hem de dönemin siyasi yapısından Osmanlı Devleti'nin etkilenişinden dolayı zamanla daha çok Abdülhamid'e hak vermeye başlamış, onun takındığı siyasi tutumun gerekli olduğuna kanaat getirmiştir. Bu durum ise bize eser içindeki doktorun iç monologları ve bilinç akışı, askerler ve Abdülhamid ile olan diyalogları, bu durumu simgeleyen olaylar ve figürler yardımıyla okura anlatılmıştır.

2.3 Asker Figürlerine Olan Etkisi

Eser genelinde karşımıza birçok farklı görev ve rütbeleri olan asker figürleri çıkmaktadır. Yazar bunları ordu içindeki subayların görüşlerinin farklılığından ve yönetimden nasıl etkilendiklerini anlatmak için koymuştur. Bu figürler her biri ayrı geçmişlere sahip olup buldukları yerden dolayı Padişah'a olan görüşleri oldukça farklıdır. Örneğin, eserin ilk bölümünde Ali Fethi kumandan tahtan düşen Abdülhamid'e karşı sempati beslemiş, diğer askerlerin aksine orduda Abdülhamid döneminde de hizmet verdiğinden dolayı onun düştüğü duruma oldukça üzülmüştür. Bu figür orduda zamanında Padişah'a hizmet etmiş, belki yöntemlerini doğru bulmasalar bile ona karşı kin ve nefret beslemeyen sadık ve güvenilir asker bölüğünü temsil etmektedir. Eserin ikinci kısmında görülen kumandan ise her ne kadar Abdülhamid'e olan saygısını korusa bile ona resmi bir şekilde yaklaşım acımasız bir tutum sergilemiştir. Ali Fethi'nin aksine gibi herhangi bir sorumluluk almamış, verilen emirleri uygulamak dışında padişaha herhangi bir iyilik yapmamıştır. Olay örgüsünde Ali Fethi beyin köşkten gönderilmesi ise yönetime gelen ihtilalcilerin Abdülhamid'e karşı olan kin ve nefretlerini, onun yarattığı kültürü tamamen yok etmeye çalıştıklarını simgelemektedir. Olay örgüsünün zaman içinde gelişimi, ihtilalcilerin padişahın zamanında uyguladığı devlete faydalı herhangi bir politikayı devam ettirmeyip onun devlet için yaptığı zulmü kendi çıkarları için kat ve kat fazlası yapmaları bunu kanıtlar niteliktedir. Eser içerisinde asker çoğunluğunun ona karşı olan nefreti sık sık görülmektedir. *“Onlara göre bu siyah sakallı, iri burunlu, kambur adam bütün kötülüklerin sebebiydi; memleketin üzerine kara bir çarşaf örtmüş, herkesi boğuyordu.*

O olmasa sanki güneş bile daha çok parlayacak, yıldızlar daha efsunlu yanıp sönecek, gece yaseminler daha güzel kokacak, meltemler daha ferahlatıcı esecekti.” (LİVANELİ, Sayfa 35)

Cümlelerinde de şiirsel bir söylem aracılığıyla görüleceği üzere, Doktor ve asker arkadaşları Abdülhamid’i tüm problemlerden sorumlu tutmaktadırlar. Bu durum ordudaki askerlerin çoğunluğunu temsil etmektedir. Askerlerin Abdülhamid’i korumak yerine o tahtan düşerken ihtilalcilere katılmaları da bu durumu desteklemektedir. Yazar bize eserdeki askerlerin Padişah hakkındaki düşüncelerini, eser içinde diyaloglar, betimlemeler ve olay örgüsündeki simgelerle anlatmıştır. Askerler, siyasetle her şey hallolur görüşüne sahip bakan Abdülhamid’in oynadığı politik oyunlardan rahatsız olmuş, zamanla onun uyguladığı baskıcı tutumun ve paranoyaklığının getirdiği ilginç kararların onlar üzerindeki ağır etkilerinden dolayı ona yüksek derecede kin duymaya ve her şeyden onu sorumlu tutmaya başlamışlardır. Bu durum, ihtilalcilerin yönetimi kontrolü almasıyla değişmiş, onların uyguladıkları politik hareketlerin Padişah’ın uyguladığı zulümden farklı olmadığını ve eser sonunda da Selanik ‘in düşmesiyle artık yaşadıkları hayal dünyasının farkına varmış, memleketin kaçınılmaz sonunu anlamışlardır.

“Fırtınaya terk edilmiş, üstelik kaptanı da belli olmayan, acemilerin elinde kalmış yaşlı, köhne bir gemi gibi batmaya doğru götürüyorlardı. Kim bilir kaçınıcı kez uyuyan bir topaç gibi diye düşündü Doktor. Hiçbir şey değişmiyor ama zemin altımızdan kaymakta.” (LİVANELİ, Sayfa 260)

Yazar bu durumu devleti “topaç” olarak simgeleyerek ve benzetme yaparak belirtmiştir. Artık uykudan çıkmış olsalar bile iş işten geçmiş, imparatorluk elden gitmeye başlamıştır. Yazar bize tüm bu duygu değişikliklerini dilinde kullandığı betimlemeler, uzamdaki simgeler ve karakterlerin diyalogları ile bize anlatmıştır.

2.4 İhtilalciler Üzerindeki Etkisi

Yazar eser genelinde tarihi figürlere yer verse bile eser içerisinde onlar hakkında çok konuşmamış, bunun yerine ihtilalciler, jön Türkler, genç Osmanlılar olarak adlandırdığı kesim üzerine odaklanmıştır. Bu kesim eser içerisinde Batılaşmayı temsil etmektedir ve tahtta bulunmasından rahatsız oldukları doğu görünümlü, basını kısıtlayan, politik oyunlarla devletin kesimlerine zarar verdiğini düşündükleri Abdülhamid’i tahtan indirmek ve yönetimi ele alarak Osmanlı’yı Avrupalaştırıp hürriyet ile yöneterek tekrardan eski günlerine döndürmeyi hedeflemektedirler. Zaten ordusu dahil olmak üzere birçok düşmanı olan Abdülhamid’i tahtan indirmeyi başarmış ve yönetimi ele almalarıyla herkese çok büyük ümit vadetmişlerdir. Ancak zamanla, bu figürler kendi amaçlarından sapmış kişisel zaferler için siyasete kendilerini kaptırmış, Abdülhamid’in oynadığı devleti bir arada tutan politik oyunları bıraktıklarından dolayı eskiden bölünmüş olan güçler birleşmiş, üstüne üstlük yeni kurdukları ordudaki kumandanların yine kişisel çıkarları için iş birliğini yapmamalarından dolayı balkanlarda çok büyük kayıplar vermişlerdir. Siyaset bu ihtilalcilere çok tatlı gelmiş, arzularına kavuşmanın verdiği rahatlıkla disiplini kaybettiklerinden dolayı adeta imparatorluğun sonunu getirmişlerdir. Yazar bize bu durumu eser içerisinde hem Abdülhamid hem de Doktor figürünün iç konuşmaları, olay örgüsüyle, doktor ve Abdülhamid’in diyalogları ve eserin sonuna doğru askerlerin diyaloglarıyla bize göstermiştir. *”Meclis de meclis diye tutturmuşlardı ama bu Meclis’in neye mal olacağını bilemeyecek kadar cahildi bu ihtilalciler. Böyle modern fikirleri aldıkları Fransa gibi sanıyorlardı Osmanlı’yı. Dünyada ne kadar insan, millet ve din varsa hepsi bulunurdu bu devlette. Arap’la Sırp’ı, Kafkasyalıyla Afrikalıyı, Budist dahil her türlü din mensubunu kaynaştırmak kolay mıydı?”* (LİVANELİ, Sayfa 162) İhtilalciler yönetimi elde ettikten sonra Yıldız Sarayında padişahın 6 bin adamını tutuklayıp bütün mal varlığına ey koymuş ve Cevher ağayı bir elektrik direğine asmışlardır. Bu durum aslında medeniyet sağlamak için gelen ihtilalcilerin aslında o kadar masum olmadıklarını, eserin ilerleyen bölümünde de görüleceği üzere uyguladıkları siyasi baskının Abdülhamid döneminden farklı

olmadığını simgelemektedir. Bu karakterlerin dönemin siyasi yapısından etkilenişinin başka bir örneği ise dönemdeki monarşi ile yönetilen devletlerin teker teker yok olmaya başlaması, en azından bir meclis kurularak güçlerinin düşürülmesi gibi var olan bir trendin içinde hareket etmeleridir. Lakin bu tek insanda fazla güç olmamalı siyaseti zamanla bu genç Osmanlıların diğerlerinden üstte çıkmaya çalışmalarına sebep olmuş bundan dolayı da yönetimi ciddi anlamda zedelemiştir. İlk başta Padişah'ı tahttan indirmelerinin gerekçesine kendilerini kaptırmalarıyla sonuçlanmış, bu durum onların bencil olmasına, kişisel çıkarları için devleti hiç uruna harcayıp, gelen tehlikelere göz yummalarına sebep olup zayıflatmıştır. Yazar bu durumu bize eser içerisinde askerlerin diyalogları ve Doktor figürünün iç konuşmaları ve notlarıyla göstermektedir. Ayrıca Mustafa Kemal'in daha yüzbaşıyken cesurca başa geçen ihtilalci askerlerin orduyu bırakıp siyasete geçmelerini istemesi, diğer türlü bu durumun orduya zarar vereceğini söylemesi ve bunun üzerinde suikast girişimine maruz kalması, ihtilalcilerin kişisel çıkarları için uğraştıklarını kanıtıdır. İstanbul'a geldikleri zaman onları karşılayan Paşa'nın takındığı alaycı tavır ise yeni yönetimin onlara karşı herhangi bir saygı göstermediğini, Abdülhamid'in soyunun kurduğu imparatorluğu yok ederken onun ne kadar önemsiz görüldüğü bize gösterir. Eser geneline bakıldığı zaman ihtilalciler aslında devletin iyiliğini isteyen genç bir kesim olarak yola çıkmış ancak arzularının ve tecrübesizliğin verdiği acemilikle devleti zaten kazılı olan mezarının adeta içine itmişlerdir.

3. Sonuç

Eser tarihi bir roman olup nesnel gerçeklikten yola çıkılarak kurgulanmış olduğundan, içindeki figürlerin dönemin siyasi ve tarihi yapısından etkilenmemiş olmaları kaçınılmazdır. Her figür o dönemim farklı kesimlerini yapıları temsil ederken, eser içerisindeki ana iki figür olan doktor ve Abdülhamid'in çevresinde gelişen olaylar aracılığıyla tüm figürlerin siyaset ve tarihten etkilenmeleri görülmüş, yazarın kullandığı betimlemeler, diyaloglar ve simgeler bize o dönemki siyasi yapının çevreyi nasıl etkilediği hakkında bilgi vermesini sağlamıştır. Yazarın

yakın tarihte önem kazanacak olan Enver Paşa ve Mustafa Kemal gibi figürleri eser içerisinde kullanması ise dönemin ilerleyen zamanlarında bazı figürlerin verdikleri kararların dönemin siyasi yapısından etkilendiklerini gösterecek şekilde yazılmıştır. Yazarın, dönem siyasetinin halk üzerindeki etkilerini doğrudan belirtmek yerine, Doktor'un arabasıyla gezerkenki ve hastanedeki anlarına, Abdülhamid'in balkondaki gözlemlerine ve olay örgüsünün dışında kalan birkaç olaya yer vererek bu durumu dolaylı yoldan sunması, göze çarpan bir başka noktadır. Yazar eser genelinde her ne kadar halkı genel olarak eserin dışında tutsa da, onları hem uzamı betimlemek için hem de devletin yönetiminin nasıl kötüye gittiğini simgelemek için kullanmıştır. Halk aslında dönemin siyasi yapısının zamanla nasıl değiştiğini gösterir. Eser içerisinde basının zamanla değişimi, eskiden Abdülhamid döneminde onu överek yazan gazetelerin tahttan düşükten sonra onun arkasından yazması ise Abdülhamid figürünün yönetim içerisinde o tahttayken insanların kişisel çıkarları için onun yanında olduklarını ancak içten içe ona karşı olan nefretlerini simgelemektedir. Bu durum eser içerisindeki olaylarla tekrar tekrar kanıtlanmış ve doktor figürünün Abdülhamid'e karşı sempati duymasında önemli faktörlerden biri olmuştur.

Melahat Hanım ise Doktor 'un arzularını ve isteklerini simgelemektedir. Doktor 'un zamanla mektuplarını yazmayı bırakıp, bunun yerine siyasete, devlet yapısına odaklanmasına rağmen Abdülhamid'in konuştuklarını not almaya devam etmesi ise, zamanla bu karakterin Abdülhamid'e sempati duymaya başladığını simgelemektedir. Doktor figürü zamanla kendi istek ve arzularını kenara koyup, Abdülhamid gibi devleti ve hayat amacını düşünmeye başlamıştır. Bu durum onun Abdülhamid'e git gide daha çok hak vermeye başladığını gösterir. Abdülhamid'in İstanbul'a olan seyahatinden önce ise oraya gidince ilk işinin Melahat Hanım'ı aramak olması ise her ne kadar Padişah'a sempati duymaya başlasa bile onun yaptıklarını tamamen affetmediğini ve hala eski isteklerinin devam ettiğini simgelemektedir. Eserin geneline bakıldığı zaman tüm karakterler az ya da çok dönemin tarihi yapısından oldukça

etkilenmiş, Osmanlı'nın düşüş dönemindeki huzursuzluklardan Abdülhamid'i suçlamışlardır. Abdülhamid ise bu durumdan ve Osmanlı'nın tarihi yapısından dolayı ölüm korkusuyla iç içe büyüdüğünden dolayı bu durum onun siyasetine yansımıştır. Dönemin siyasi yapısının da monarşileri devirmek, kralları öldürüp yönetimi değiştirmek üzerine kurulu olduğu da göze alınarak bu ölüm korkusu, Abdülhamid'in korku ve tedirginlikle ülkeyi yönetmesine sonuç neden olmuştur. Özgüvensizliğinden dolayı bir diktatöre dönüşmüş, bu durum eser içindeki önemli figürlerin ondan nefret etmesiyle sonuçlanmıştır. Yazar eserinde bu durumu geriye dönüş, betimlemeler, iç monolog, diyaloglar ve simgeler gibi çeşitli söz yazınsal tercihler ile okura sunmuş, dönemin siyasi ve tarihi yapısının figürler üzerinde olan etkilerini zengin bir dille anlatmış ve eserinde başarıyla bu evrensel sorunları da dile getirmiştir.

4. Kaynakça

1. Livaneli, Zülfü. *Kaplanın Sirtında*. 1. Baskı, İnkılap Kitapevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, 2022.